

Az asszimilációról mint statisztikus

A demográfiai kutatások a népesség számának alakulását általában két változócsoporton keresztül követik nyomon. Ezek a természetes népmozgalom és a vándormozgalom vagy mechanikus népmozgalom. E kiindulópontokhoz képest sajátos helyzetben vannak azok a kutatók, akik egy kisebbségben lévő népcsoport demográfiai vizsgálatára vállalkoznak, mivel a természetes, illetve a mechanikus népmozgalom mellett az asszimiláció jelenségkörét sem hagyhatják ki számításaikból.

Probléma, hogy a természetes népmozgalmat és a vándorlást pontosan meghatározható képletek segítségével kiszámítható statisztikai mutatók írják le. Az asszimiláció címszó viszont hiányzik a statisztikai lexikonokból, a demográfiai kézikönyvekből, a demográfiai kutatások módszertanából. Ennek következtében a statisztikai évkönyvekben sem találunk az asszimilációra vonatkozó adatsorokat. Annál többen foglalkoznak a kérdéssel politikusok és újságírók. Ez a fajta igény érlelte meg bennem a gondolatot, hogy az asszimilációra vonatkozó lehetséges kérdésekre statisztikusként fogalmazzak meg (módszertani) válaszokat.

A feladat tehát megfogalmazni, (1) *mi az asszimiláció*, (2) *vannak-e változatai, fokozatai*, (3) *milyen statisztikai módszer alapján mérhető*. Magam részéről leginkább e harmadik kérdésre adnék részleges választ, majd mondandómat empirikus adatokon illusztrálom.

1. Mi az asszimiláció?

A rendszerint többségi státusú nép azon képessége, hogy magába fogadja, a maga képére alakítsa át a rendszerint kisebbségi státusban lévő, vele együtt élő népet. Fontos megjegyezni, hogy az asszimiláció kölcsönös: a kisebbség is asszimilálja a többséget, ha kisebb mértékben is.

2. Milyen változatai vannak az asszimilációnak?

A tanulmányomnak nem faladata, hogy az asszimiláció igen terjedelmes irodalmát áttekintve osztályozási szempontokat keressen. Csupán annak a véleményünknek adunk hangot, hogy a természetes és az erőszakos (politikailag irányított) asszimiláció dinamikája általában eltérően alakul. A természetes asszimiláció (vagyis ha az alapvetően társadalmi és gazdasági hatásmechanizmusokon alapszik) történeti mértékkel mérve rövid távú: egy-két emberöltő alatt befejeződik. Az erőszakos (amennyiben társadalmi-gazdasági feltételei nem adóttak) a hatalom minden erőfeszítésével dacolva évszázadok alatt sem fejeződik be.

A magyar etnikumra vonatkoztatva a természetes asszimiláció legbeszédesebb példái az "amerikás" magyarok. Az Amerikába kivándorolt hazánkfia (ha minden jól sikerül) 15-20 év múlva hazatérve már akcentussal beszél magyarul, gyermekei már csak részben, unokái pedig egyáltalán nem értenek magyarul.

Az erőszakos asszimilációra a csángók példáját hoznám fel: Legrégőbbi nyelvemlékük 1623-ból való. Magyar eredetüket Dimitrie Cantemir is elismeri.¹ Az idő során, de különösen a 19. és 20. században, a hatalom mindent megtett asszimilálásuk érdekében.²

3. Az asszimiláció méréséről

Ezek után térjünk át tulajdonképpen témánkra, az *asszimiláció mérésére*. Módszerem, hogy az asszimiláció lehetséges okait és lefolyását végiggondolva, ezekből kiindulva alakítok ki statisztikai mutatókat: *ha ugyanis az asszimilációt előidéző tényezők nagyobb gyakorisággal fordulnak elő, akkor valószínű, hogy az asszimilációs folyamat mértéke is nagyobb lesz*. Javaslataimat - anélkül, hogy a problémát kimerítően elemezném - empirikus adatokon mutatom be (illusztrálom).

3.1. Az asszimiláció fő oka: a vegyes házasság

Az 1992-es népszámlálás szerint Romániában 105 818 olyan házasság volt, ahol az egyik fél magyar, a másik nem magyar nemzetiségű. Ez a romániai családok alig 2 százaléka, ha viszont a magyar családokra vonatkoztatjuk, akkor megközelítőleg 30 százalék.

A vegyes házasságokra vonatkozó adatokat felhasználva a következő arányokat (indexeket) képezhetjük:

3.1.1. A vegyes házasságok gyakorisága = vegyes házasságok/családok összlétszáma. A magyar etnikumra vonatkoztatva a számlálóba azon családok száma kerül, ahol a férj vagy a feleség magyar (a másik fél pedig nem), a nevezőben ehhez hozzáadjuk azon családok számát, ahol mindkét fél magyar.

Szintén az 1992-es népszámlálásból megállapíthatjuk, hogy a vegyes házasságban született gyerekek nagy része elveszíti az anyanyelvét³.

3.1.2. Vegyes házasságból születettek anyanyelv-indexe = vegyes házasságból született nem magyar anyanyelvű gyerekek/az ott született gyerek összlétszáma.

3.1.3. Vegyes házasságban születettek nemzetiség-indexe.

Hasonló mutatót készíthetünk a nemzetiségre vonatkoztatva is. Ez véleményem szerint egy, a fenténél kevésbé megbízható mutató, lévén egy egyszerű kijelentés, amelyről csak annyit tudhatunk, hogy a népszámlálás kontextusában a számlálóbiztos esetében megtétele. Példa lehet erre a Szatmár megyei német nemzetiségű lakosság.⁴

Erdélyben, ahol a vallási és nemzetiségi határok átfedik egymást, érdemes megnézni a vegyes házasságban született gyermekek vallási megoszlását is:

3.1.4 Vegyes házasságból születettek vallás-indexe = vegyes házasságban született ortodox vallású gyerekek/az ott született összes gyermek száma.

A 2002-es népszámlálásokra vonatkozóan még nem tett közre a Statisztikai Hivatal részletes adatsorokat a vegyes házasságokra vonatkozóan sem. Ezért lehetnek érdekesek a következő keresztábrázatok, amelyeket a népszámlálás Szatmár megyei lebonyolításában való részvételem alatt állítottam össze. A keresztábrák az általam kodifikált 9168 számlálólap alapján készültek, amelyről el kell mondani, hogy nem mondhatók minden kétséget kizáróan reprezentatívnak a Szatmár megyei lakosságra. A következő táblázatokat, empirikus adatokat mintegy illusztrációnak szánom:

1. táblázat

Vegyes házasságok a felek nemzetisége szerint, Szatmár megye 2002-es népszámlálás (9168-as elemszámú minta)

Feleség nemzetisége	A férj nemzetisége									
	összes	Román	m.a.ny. román	Magyar	r.a.ny magyar	német	m.a.ny sváb	r.a.ny. sváb	ukrán	r.a.ny. ukrán
összes	168	69	3	74	8	5	5	1	1	1

Román	82	-	-	69	8	-	3	1	1	-
Magyar	76	66	3	-	-	5	2	-	-	-
r.a.ny. magyar*	3	1	-	2	-	-	-	-	-	1
m.a.ny sváb**	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-
r.a.ny sváb***	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
r.a.ny ukrán****	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-

*román anyanyelvű magyar

**magyar anyanyelvű sváb

***román anyanyelvű sváb

****román anyanyelvű ukrán

2. táblázat

A vegyes házasságokban született gyerekek anyanyelve az apa nemzetisége szerint

A gyerek nemzetisége	összesen	Az apa nemzetisége				
		román	magyar	német	Magyar nyelvű sváb	ukrán
összes	245	97	129	3	8	6
Román	140	63	66		3	6

Magyar	101	33	63	1	4	-
Német	4	1		2	1	-

3. táblázat

A vegyes házasságokban született gyerekek anyanyelve az anya nemzetisége szerint

A gyerek nemzetisége	összesen	Az apa nemzetisége			
		román	magyar	német	Magyar nyelvű sváb
összes	245	132	91	13	7
Román	140	77	55	3	3
Magyar	101	57	33	8	3
Német	4	1	-	2	1

4. táblázat

A vegyes házasságban született gyerekek vallása az apa nemzetisége szerint

A gyerek nemzetisége	összesen	Az apa nemzetisége				
		román	magyar	német	Magyar nyelvű sváb	ukrán

összes	245	97	129	3	8	8
Ortodox	104	47	51	-	-	-
Római katolikus	61	20	33	6	-	2
Görög katolikus	30	13	13	2	2	-
Református	48	15	32	-	1	-
Pünkösdista	2	2	-	-	-	-

5. táblázat

A vegyes házasságban született gyerekek vallása az anya nemzetisége szerint

A gyerek nemzetisége	összesen	Az apa nemzetisége				
		román	magyar	német	Magyar nyelvű sváb	ukrán
összes	245	136	91	3	13	-
Ortodox	104	65	13	-	-	-
Római katolikus	61	22	21	3	13	-

Görög katolikus	30	16	14	-	-	-
Református	48	35	13	-	-	-
Pütkösdista	2	2	-	-	-	-

3.2. Az asszimiláció második oka: a nyelvvesztés. Az anyanyelv-index

Az asszimiláció a nyelv romlásával kezdődik, és teljes elvesztésével fejeződik be. Az anyanyelv romlása úgy történik, hogy az illető egyre több, a többségi nyelvből átvett szót használ, mert:

- nem ismeri foglalkozásához kapcsolatos szakkifejezéseket (diglosz-szia);
- vegyes házasság esetén a társa nem beszél magyarul. Ezért beszéd közben gyakran átvált többségi nyelvre (bilingvizmus), végső soron pedig elveszti az anyanyelvét.

Az asszimiláció biztos jelének tekinthetjük, ha valaki magyar nemzetiségű, de nem magyar anyanyelvű.

A román népszámlálások számlálólapjai 1930 óta regisztrálják párhuzamosan a nemzetiséget és az anyanyelvet. A népszámlálások történetében ez nem általános gyakorlat. A magyar statisztikai gyakorlat elsősorban az anyanyelvből és a nyelvtudásból indult ki. E gyakorlat csak az 1941-es népszámláláskor változott. Ellenpéldaként a szovjet népszámlálásokat említhetjük, ahol csak nemzetiségi regisztráció történt. A nemzetiség és az anyanyelv szerinti hovatartozás különbözik, 1992-ben 32 949 olyan román anyanyelvű volt, akinek román a nemzetisége. Ha területi bontásban végiggondoljuk, az előrehaladott asszimiláció biztos jele, ha valahol a magyar anyanyelvűek kevesebben vannak, mint a magyar nemzetiségűek.

3.2.1 Az anyanyelv-index (AI)=magyar anyanyelvűek száma/magyar nemzetiségűek száma

$AI=A/N$ (anyanyelv-index=anyanyelv/nemzetiség)

6. táblázat

A magyar nemzetiségűek, anyanyelvűek száma és az anyanyelv-index Románia történelmi tartományáiban 1930-ban és 2002-ben

	1930			2002		
	nemzetiség	anyanyelv	AI.	nemzetiség	anyanyelv	AI
Románia	1 423 389	1 552 476	1,09	1 434 375	1 447 544	1.01

Olténia	2557	2255	0,88	1564	1243	0,79
Munténia	33 806	32 980	0,98	8755	6828	0,78
Dobrudzsa	1672	1547	0,93	1056	1008	0,95
Moldva	32 068	34 981	1,13	6158	7372	1,20
Erdély	934 642	997 653	1,07	978 363	979 264	1,00
Bánát	97 839	105 584	1,08	57 280	53 438	0,93
Körösvidék- Máramaros	320 795	377 475	1,18	381 201	398 391	1,04

A két népszámlás között eltelt 72 év alatt Románia lakossága 51,9 százalékkal növekedett. A romániai magyar nemzetiségű lakosság növekedése 0,8% volt. A romániai magyar anyanyelvű lakosság száma 6,8%-kal csökkent. Lecsökkent az anyanyelv-index is. Az anyanyelv index egyenes arányban áll a magyar anyanyelvű lakosság számával. Legkisebb Olténiában, legnagyobb Erdélyben és Körösvidék-Máramarosban. Látszólag ellentmond az elmondottnak Moldva, ahol az index az erdélyinél is nagyobb. Magyarázata az lehet, hogy az akkori hatóságok mindent megtettek annak érdekében, hogy a csángókat románoknak vagy legalább román anyanyelvűeknek mutassák ki.⁵

Az alábbiakban kövessük az anyanyelvindexet a 2002-es népszámlálás szerint néhány megyére is.

7. táblázat

A magyar anyanyelvűek, a magyar nemzetiségűek és az anyanyelv-index Románia egyes megyéiben

Megye	Magyar nemzetiségűek	Magyar anyanyelvűek	Anyanyelvindex
Vâlcea	347	579	1,669
Dolj	290	238	0,821

Gorj	669	225	0,336
Prahova	654	579	0,882
Bukarest	5996	5029	0,839
Brăila	143	113	0,790
Arges	543	305	0,562
Ilfov	283	156	0,551
Dâmbovița	435	200	0,460
Constanța	936	931	0,995
Tulcea	120	77	0,642
Vrancea	141	522	3,702
Suceava	372	449	1,207
Bacău	4528	5346	1.181
Galăți	266	227	0,853
Botosani	91	76	0,835
Vaslui	91	63	0,692

Kovászna	164 057	166 481	1,015
Maros	227 673	227 727	1,013
Hargita	275 841	278 128	1,008
Szilágy	18 394	17 227	0,937
Szeben	15 478	14 242	0,920
Hunyad	25 321	22 947	0,906
Temes	51 421	48 238	0,938
Krassó- Szörény	5859	5200	0,887
Szatmár	129 998	143 597	1,105
Maramaros	46 250	44 956	0,972
Arad	49 399	48 318	0,978

Az anyanyelv-index rendhagyó alakulása egyes régió megyékben magyarázható azzal is, hogy az 1989-es események után a magyar lakosság inkább merete magyarnak vagy legalább magyar anyanyelvűnek vallani magát, de rámutat az összeírás hibáira is. Nehéz megmagyarázni a Vrancea megyei eredményt (141 magyar nemzetiségű és 522 magyar anyanyelvű). Összehasonlításképpen: 1930-ban, az akkori Putna megyében (teljes egészében a mai Vrancea megyében helyezkedik el) összeírtak 2101 magyar nemzetiségű és 2149 magyar anyanyelvű egyént.

Az 1992-es népszámlálás adatainak alapján Kolozs megyére vonatkozóan kiszámítottam az anyanyelv-indexet községekre is, a községeket a magyarság részaránya szerint csoportosítva.

8. táblázat

A magyar nemzetiségűek, anyanyelvűek száma és az anyanyelv-index Kolozs megyében, településkategóriák szerint

Magyarok aránya	Települések száma	Magyar nemzetiségű	Magyar anyanyelvű	AI
50% fölött	7	13 865	13 901	1,003
30-50%	11	20 858	20 837	0,999
20-30%	10	81 740	81 348	0,995
10-20%	15	23 736	22 919	0,966
1-10%	18	5820	5498	0,945
1% alatt	19	167	122	0,739

Az anyanyelv-index tehát időben, területenként és települések egy csoportjára alkalmazható. Az első táblázatból kitűnik, hogy az anyanyelv-index értéke csökkenő tendenciát mutat, a második kettőből az derül ki, hogy a kis érték ott valószínű, ahol kevesebb magyar él.

3.3. Az asszimiláció harmadik oka: az iskolaválasztás

A román nyelvű iskolaválasztás is tekinthető az asszimiláció kontextusának. A következő mutató képzelhető el:

3.1.1. A magyarul tanulók aránya = A magyar nyelven tanulók száma/az iskoláskorú magyar nemzetiségűek száma

A mutató alapján megvalósított vizsgálat körülményes. A statisztikai évkönyvek tartalmazzák a magyarul tanuló gyerekek számát, valamint a népszámlálási adatokból közelítés adható az adott korosztály számáról. A román iskolában tanulók számát azonban nem ismerhetjük pontosan. Ezért nem tudjuk, hogy az adott korosztályba tartozók és a magyar nyelven tanulók közti különbség a beiskolázatlanokat vagy a románul tanulókat jelöli.

Jegyzetek

1 Dimitrie Cantemir: Descriptio Moldaviae. 1716.

2 Pl. 1938. május 6-án a Bákó megyei Ferdinand (Újfalu) község előjárósága hirdetményben hozta a lakosság tudomására, hogy a "községházán vagy egyéb nyilvános helyen nem szabad más nyelven, csak románul beszélni". Az 1930-as népszámlálás szerint a helység 1129 lakosából 1125 román és mindössze 4 magyar.

3 A 48 969 családból, ahol a családfő román, 25 689 gyerek román és 5530 magyar. A 45 444 családból, ahol a családfő magyar 19 415 gyerek magyar 11 248 pedig román. Az első csoportban 1472, a másodikban 1978 családban a gyerekek nemzetisége különbözik.

4 Szatmár megyéből a nyolcvanas években sok ezer német települt át Németországba. Ennek ellenére, míg 1977-ben a német nemzetiségűek

száma 6395, addig 1992-ben 14 351.

5 A Bacău megyei Ploscuteni községnek 1930-ban 1350 lakosa volt. Ebből nemzetiség szerint: 1333 román és mindössze 3 magyar. Anyanyelvét viszont 154 lélek vallotta románnak és 1185 magyarnak. Az anyanyelv-index románok esetében 0,116 (154:1333), a magyaroké 395 (1185:3), ami nyilvánvaló képtelenség. Ezt az eltérést nem lehet a számlálóbiztos túlbuzgóságával magyarázni. A helységben legalább 3 számlálóbiztos dolgozott. Tevékenységüket feltehetően irányított intézkedés hangolta össze. Érdeemes tanulmányozni a Bukarestben 1898-ban kiadott Románia Nagy Földrajzi Szótárát. Itt megtaláljuk: a Bacău megyei Cleja (Klészse) nagyközséget, ahol feljegyeztek 606 családfőt, 2529 családtagot, ebből 2379 magyar. Az 1930-as népszámlálás szerint abban a községben volt egy magyar. A Roman megyei Săbăuani (Szabófalva) 2462 lakosának többsége magyar. Az 1930-as népszámláláskor 4448 személyt jegyeztek be. Ebből 2 magyar nemzetiségű és 3 magyar anyanyelvű volt.

- [Horváth Réka - Veress Emőd: Regionális politika és területfejlesztés Romániában](#)
- [Bodó Barna: Régió és politika](#)
- [Hajdó Csaba: A román regionális politika reformja: lehetőségek és kihívások - Reflexió Horváth Réka és Veress Emőd tanulmányára -](#)
- [Horváth Gyula: Területi fejlődés és regionalizmus - Hozzászólás Horváth Réka-Veress Emőd tanulmányához -](#)
- [Kolumbán Gábor: A román regionalizmus paradoxona](#)
- [Nemes Nagy József: Regionális fejlődés, regionális politika](#)
- [Pálné Kovács Ilona: Gondolatok Horváth Réka és Veress Emőd *Regionális politika és területfejlesztés Romániában* c. tanulmánya ürügyén](#)
- [Perger Éva: Gondolatok Horváth Réka - Veress Emőd: Regionális politika és területfejlesztés Romániában című tanulmánya kapcsán](#)
- [Vincze Mária: Sötétben tapogatózunk?](#)
- [Regionális és helyi dimenziók Európában](#)
- [Románia állásfoglalása 21. fejezet: Regionális politika és a strukturális eszközrendszer koordinációja](#)
- [Helyzetfeltáró jelentés a helyi és regionális demokrácia helyzetéről Romániában](#)
- [György Béla: Reformmozgalom a romániai Országos Magyar Pártban \(1926-1927\)](#)
- [A Magyar Párt igen tisztelt Elnökségének](#)
- [Az Elnöki Tanács kommunikéje az emlékiratról](#)
- [Krenner Miklós a reformcsoport céljairól](#)
- [Nagyságos Krenner Miklós Úrnak](#)
- [Dr. Kecskeméthy István nyilatkozata a Krenner-csoportról, a pártegységről és a Magyar Párt mai vezetőségéről*](#)
- [Krenner Miklós megállapítja, hogy a reformcsoport kiegyenlítő munkáját mindenben meghiúsították](#)
- [Krenner Miklós: A magyarság vezéreihez](#)
- [Michael Hechter: A nacionalizmus megfékezése](#)
- [Sorbán Angella - Nagy Kata: Merre haladt a romániai magyar társadalom az elmúlt tizenkét évben?](#)
- [Bakk Miklós - Horváth Andor - Salat Levente: Az RMDSZ 2003-ban - útkeresés integrációs határpontokon](#)
- [Benedek Gyula: Az asszimilációról mint statisztikus](#)
- [Kiss Tamás: A szocialista típusú modernizáció és hetednapot ünneplő adventista vállalkozók](#)
- [Szabó Máté: Civil társadalom - globalizáció - regionalizmus](#)
- [Gerencsér Balázs: Kisebbségpolitikai rendszerváltozás Magyarországon- Gondolatok Győri Szabó Róbert írása kapcsán -](#)
- [Székely Tünde: A civil szféra és a politikai szféra fogalmainak viszonya a gondolkodás történetében és a különböző európai társadalmakban](#)

(c) Jakabffy Elemér Alapítvány, Media Index Egyesület 1999-2004
Impresszum | Médiaajánlat | Adatvédelmi záradék